

หลักฐานการมีอยู่ของผู้ปกครอง และชนชั้นสูงสมัยทวารวดี

สุพิชฌาย์ จินดาวัฒนภูมิ

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Supitchra59@yahoo.co.th

บทคัดย่อ

จากการขุดแต่งโบราณสถานเนินพระงาม วัดพระงาม จังหวัดนครปฐม นอกจากมีการขุดค้นพบ “ประติมากรรมดินเผารูปอสูร” ยังได้พบศิลาจารึกสมัยทวารวดี ทางด้านทิศเหนือของเนินโบราณสถานวัดพระงาม จำนวน 1 หลัก เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2562 มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำด้วยหินสีเทา ส่วนที่เหลือยังคงปรากฏรูอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต บางส่วนที่สามารถอ่านได้อย่างชัดเจน ได้กล่าวถึงคำว่า “ทวารวดีวิภูติ” แปลความได้ว่า “ผู้ยิ่งใหญ่แห่งทวารวดี” จึงเป็นการยืนยันถึงการมีตัวตนของบ้านเมืองนามว่า “ทวารวดี” และยืนยันการมีผู้นำในการปกครองตั้งนั้นการที่ทวารวดีอาจเป็นแคว้นและอาณาจักรที่ก่อเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีผู้นำ ผู้ปกครอง และชนชั้นสูง เป็นตัวขับเคลื่อนสังคมที่มีประชาธิปไตย มีอาณาเขต และอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง ชนชั้นปกครอง และชนชั้นสูงประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ เจ้านาย และขุนนาง จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศพบว่า มีเมืองโบราณในช่วงสมัยทวารวดีมากกว่า 63 เมืองด้วยกัน จากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดียังพบว่าเมืองโบราณแทบทุกแห่งจะมีลักษณะความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมจากชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ พัฒนาการขึ้นมาสู่ช่วงสมัยทวารวดีเมื่อมีการติดต่อกับอารยธรรมอินเดีย ดังนั้นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลางตอนล่างดังกล่าวจึงปรากฏนามว่าทวารวดี ที่อาจเป็นชื่อกษัตริย์ บ้านเมือง อาณาจักร ชื่อราชวงศ์หรืออาจเป็นชื่อที่ใช้เรียกกลุ่มเมืองเจ้าของวัฒนธรรมแบบเดียวกัน ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 11-16 และความเป็นบ้านเมืองย่อมมีผู้ปกครอง และชนชั้นสูงในการทำนุบำรุง และปกครองแคว้นแคว้นของตน มีการค้นพบจารึกภาษาสันสกฤต ตัวอักษรปัลลวะ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 บนเหรียญเงิน 2 เหรียญ ที่โบราณสถานเนินหิน ใกล้วัดพระประโทนเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เมื่อ พ.ศ.2486 ความว่า “ศรีทวารวดีศุวรูปุณย” แปลได้ว่า “พระเจ้าศรีทวารวดี ผู้มีบุญอันประเสริฐ” บุญกุศลของพระราชแห่งศรีทวารวดี หรือ บุญของผู้เป็นเจ้าของแห่งศรีทวารวดี หลักฐานดังกล่าวจึงเป็นหลักฐานถึงการมีอยู่จริง ของชนชั้นผู้ปกครอง และชนชั้นสูง นอกจากหลักฐานดังกล่าวก็สามารถศึกษาได้จากหลักฐานโบราณคดีสมัยทวารวดีประเภทอื่น ๆ ได้แก่ จารึกที่ปรากฏบนแผ่นดินเผา แผ่นทองแดง และฐานธรรมจักร เป็นต้น

คำสำคัญ: ผู้ปกครอง, ชนชั้นสูง, หลักฐานสมัยทวารวดี

Evidences of Governors and Aristocrats' Existences in Dvaravati Period

Supitchar Jindawattanaphum

Social Studies Program, Faculty of Humanities and Social Sciences

Supitchra59@yahoo.co.th

Abstract

From the excavation at Nern Phra Ngam, Phra Ngam temple at Nakhon Pathom, besides the excavation of “demon’s terracotta sculpture”, there was one stone inscription in Dvaravati period in north of Nern Phra Ngam archaeological site on October 2nd, 2019. It made from gray stone in rectangle;

the remaining parts were Sanskrit Palawan script which could be clearly read, mentioned the words “Dvaravatiwibhuti” meant “The Great Person of Dvaravati”. That was confirmed the existence of city named “Dvaravati” and having leaders in government. Therefore, Dvaravati might be the region and the kingdom that had been occurred when the leaders, the governors and the aristocracy driven the society with their own citizen, territories, and sovereignty. The ruling classes and the upper classes comprised of King, royal family, masters and nobles. From the study of aerial photograph found that there were more than 63 ancient cities in Dvaravati period. The archeological surveys and excavations also found that almost ancient towns had the continuity of culture from prehistoric communities, developed to Dvaravati period when dealing with Indian civilization. So, that area of lower central of the river plain named Dvaravati might come from the name of King, country, kingdom, royalty or names of a group of cities that had the same culture in the period around 11-16 Buddhist century, and being the country would have the governors and upper classes to support and govern their regions. With the discovery of Sanskrit inscription in Palawa letters aged around 13th Buddhist century on two silver coins at Nern Hin Ruins, near Phra Prathon Chedi temple, in Nakhon Pathom in 1943, mentioned “Sri Dvaravatisuanbhuya” could be translated as “The King Sri Dvaravati who had a noble merit”, the merit of the King of Sri Dvaravati or the merit of the lord of Sri Dvaravati. This evidence was the proof of evidence of governor and aristocracy. In addition to the above evidence, it could be studied from others archaeological evidences in Dvaravati period such as the inscription on terracotta, on copper plate, the wheel of Dharmachakra and etc.

Keywords: Singha, sculpture, Dvaravati art

1. บทนำ

ผู้ปกครอง และชนชั้นสูง อันประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ เจ้านาย และขุนนาง อยู่ในสถานะที่มีหน้าที่หลักคือการปกครองบ้านเมือง ที่มีประชากร และมีความหมายในการทำนุบำรุงทุกข์สุขของราษฎร บ้านเมืองจะสงบสุขได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้นำบ้านเมืองมีคุณธรรม และเมตตาธรรมเป็นที่ตั้ง สังคมไทยในสมัยก่อนประวัติศาสตร์มีความเชื่อและการนับถือผีมาก่อน มีผู้นำชุมชนในการบวงสรวงบูชาผี ต่อมาเมื่อได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาจากอินเดีย มีการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ ผู้ปกครอง และชนชั้นสูงในสังคม ก็มีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรม และการบูชา เพื่อสร้างขวัญ กำลังใจ และความเป็นสิริมงคลมาสู่บ้านเมือง เมื่อมีการรับตัวอักษรจากอินเดียมาใช้ จึงปรากฏข้อความในจารึก ที่กล่าวถึงผู้ปกครอง หรือชนชั้นสูงในการกล่าวนามสิ่งของ และข้าคน สัตว์ เพื่อการบูชา สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 – 16 ปรากฏหลักฐาน โบราณสถาน และโบราณวัตถุของวัฒนธรรมที่เรียกว่า “ทวารวดี” นักวิชาการกล่าวว่า “ทวารวดี” เป็นชื่อเมือง มีปรากฏในพระไตรปิฎกส่วนที่เป็นพระสูตร แปลว่าเมืองที่ประกอบไปด้วยประตูและรั้ว และยังถือเป็น “นามมงคล” เพราะเป็นชื่อเมืองของพระกฤษณะ คือ ทวารกา เมื่อทวารวดี อาจเป็นเมือง หรืออาณาจักรที่สันนิษฐานว่ามีศูนย์กลางอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง คือ จังหวัดนครปฐม เมื่อทวารวดีอาจเป็นชื่อเมือง หรืออาณาจักร ทวารวดี ต้องมีการปกครองที่มีผู้ปกครอง คือ กษัตริย์ปกครอง และสิ่งที่จะยืนยันถึงการมีอยู่ของผู้ปกครอง และชนชั้นสูงในสมัยนั้น คือ หลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ จารึก และงานศิลปะ ประเภทโบราณสถาน และโบราณวัตถุร่วมสมัยนั้น ซึ่งจากการศึกษาจารึกที่ค้นพบ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11 – 12 พบว่า มีการค้นพบจารึกสมัยทวารวดี ที่จารึกด้วยตัวอักษรปัลลวะ และตัวอักษรมอญ ภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต โดยจารึกบนเหรียญ ดินเผา แผ่นหิน และแผ่นทองแดง ในจังหวัดต่าง ๆ มีดังนี้ ภาคกลาง พบที่จังหวัดนครปฐม ลพบุรี และชัยนาท ภาคตะวันออก พบที่ จังหวัดปราจีนบุรี ภาคอีสาน พบที่ จังหวัดนครราชสีมา เพชรบูรณ์ บุรีรัมย์ อุบลราชธานี สุรินทร์ และร้อยเอ็ด จารึกดังกล่าวสามารถเป็นหลักฐานถึงการมีอยู่ของผู้นำ และชนชั้นปกครอง เพราะมีการกล่าวถึง พระนามของผู้ปกครอง หรือชนชั้นสูง ในสมัยทวารวดี และในส่วนโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สามารถใช้เป็นหลักฐานของการมีผู้ปกครอง และชนชั้นสูง ในสมัยทวารวดี คือโบราณวัตถุประเภทดินเผา และปูนปั้น รูปบุคคล ที่สันนิษฐานว่าเป็นผู้นำ หรือชนชั้นสูง ที่ใช้ประดับตกแต่งศาสนสถานสมัยทวารวดี เป็นต้น

2. การเมืองและการปกครองสมัยทวารวดี

ทวารวดี มาจากชื่อ ทวารกะ (Dvaraka) แปลว่า ปากประตู หรือประตูการค้า อาจหมายถึงนครที่มีทะเลล้อม หรือติดต่อกับทะเล ทำให้ค้าขายได้สะดวก คือเป็นชุมทางการค้า หรือ Gateway ในพื้นภูมิภาคนี (ธิดา สารยา, 2545: 10) นอกจากทวารวดีจะเป็นเมืองท่า ประตูการค้า จากหลักฐานการค้นพบเหรียญเงิน 2 เหรียญ ที่จังหวัดนครปฐม กล่าวว่า “ศรีทวารวดีศวรปุณย” แปลได้ว่า “พระเจ้าศรีทวารวดี ผู้มีบุญอันประเสริฐ” หรือบุญคุณของพระราชาแห่งศรีทวารวดี หลักฐานที่ค้นพบนี้แสดงให้เห็นถึงการมีผู้นำในการปกครอง อย่างไรก็ตามสันนิษฐานได้ว่าการปกครองในสมัยทวารวดีแบ่งเป็นแว่นๆ แต่ละกลุ่มจะมีผู้นำหรือหัวหน้าปกครอง มีลักษณะเป็นระบบเครือญาติที่เป็นพันธมิตรต่อกัน ตามลักษณะการปกครองแบบนครรัฐ โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับระบบกษัตริย์และรัฐของอินเดียมาเป็นแบบอย่าง ที่ต้องการให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งระบุอยู่ในมนุธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นกฎหมายของอินเดียที่เขียนขึ้นในช่วงต้นคริสตศตวรรษ สถานะของกษัตริย์นั้นมีหน้าที่หลักคือปกป้องบ้านเมือง พัฒนาระบบชลประทาน โดยการขุดคูน้ำล้อมรอบเมือง และขุดคลองส่งน้ำเข้ามาหล่อเลี้ยงภายในตัวเมือง และมีพิธีกรรมในระบบการสถาปนา กษัตริย์ว่ามิฐานะอยู่เหนือมนุษย์ทั่วไป โดยผ่านพิธีราชสุริยะ ต่อมาเมื่อรับพระพุทธศาสนา จึงหันมาประกอบพิธีราชาภิเษกแทน อย่างไรก็ตามก็ถือว่าหากกษัตริย์เมืองใดที่มีอาวุโสก็จะได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำ การจัดการการปกครองของตน แต่ละเมืองจะมีหัวหน้าปกครองซึ่งอาจเป็นกษัตริย์หรือมีฐานะเทียบเท่า ในสังคมมีการแบ่งชนชั้น ได้แก่ ชนชั้นปกครอง เช่น กษัตริย์และบรมวงศานุวงศ์ขุนนาง ขุนนาง กับชนชั้นถูกปกครอง ได้แก่ พ่อค้า ช่างฝีมือ และชาวนา ซึ่งมีเมืองต่าง ๆ ที่ขึ้นอยู่กับอาณาจักรทวารวดี ได้แก่ เมืองจันเสนและโคกไม้เดน (นครสวรรค์) เมืองคูเมือง (สิงห์บุรี) เมืองชัยจำปาศ (ลพบุรี) เมืองหนองแขง (สระบุรี) ดงพระศรีมหาโพธิ์หรือเมืองศรีวิไลสระประ (ปราจีนบุรี) เมืองศรีเทพ (เพชรบูรณ์) เมืองคูบัว (ราชบุรี) และเมืองฟ้าแดดสูงยาง (กาฬสินธุ์) ศูนย์กลางการปกครองของแว่นๆอยู่ที่ภาคกลาง ได้ทำการอุทิศถวายสิ่งของ และข้าคน แก่ศาสนสถาน ดังนั้นพระราชาทุกองค์แห่งทวารวดีแสดงถึงในสมัยทวารวดีนั้นมีกษัตริย์ปกครอง

3. หลักฐานที่แสดงถึงการมีอยู่ของผู้ปกครอง และชนชั้นสูงสมัยทวารวดี

หลักฐานที่ใช้ศึกษาถึงการมีอยู่ของผู้ปกครอง และชนชั้นสูงสมัยทวารวดี เป็นหลักฐานที่ปรากฏในจารึกร่วมสมัยทวารวดี ที่จารึกพระนามของบุคคลสำคัญ ที่สันนิษฐานได้ว่าเป็นผู้ปกครอง หรือชนชั้นสูงในสมัยนั้น ด้วยสมัยทวารวดีมีศรัทธาและยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา มีการให้ทานและสร้างศาสนสถานขึ้นมากมาย เป็นการสร้างขึ้นโดยตั้งผู้ปกครอง และชนชั้นสูงสมัยทวารวดี ดังปรากฏเมืองโบราณสมัยทวารวดีทั่วทุกภาคของประเทศไทย หลักฐานที่แสดงถึงการมีอยู่ของผู้ปกครอง และชนชั้นสูงสมัยทวารวดี สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

3.1 จารึกสมัยทวารวดีที่ค้นพบในบริเวณเมืองโบราณสมัยทวารวดี ข้อความในจารึกเป็นตัวอักษรปัลลวะภาษาสันสกฤต อายุประมาณราวพุทธศตวรรษที่ 11-16 ข้อความในจารึกปรากฏพระนามของผู้ปกครอง และชนชั้นสูงสมัยทวารวดีที่เป็นหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษร เนื้อหาจะกล่าวถึงการบริจาคทาน และการสรรเสริญผู้นำ ว่ามีคุณวิเศษเช่นเดียวกับเทพเจ้าทางศาสนาพราหมณ์ ดังนี้

3.1.1 **จารึกบนเหรียญเงินทวารวดี** ค้นพบที่บริเวณเนินพระ ใกล้วัดพระประโทนเจดีย์ จังหวัดนครปฐมเมื่อ พ.ศ.2486 ความว่า “ศรีทวารวดีศวรปุณย” แปลได้ว่า “พระเจ้าศรีทวารวดี ผู้มีบุญอันประเสริฐ” บุญคุณของพระราชาแห่งศรีทวารวดี หรือ บุญของผู้เป็นเจ้าของศรีทวารวดี อย่างไรก็ตามเหรียญเงินที่มีจารึกลักษณะเช่นนี้ ปัจจุบันได้สำรวจพบแล้วในหลายพื้นที่ คือที่เมืองนครปฐมโบราณ เมืองอู่ทอง (จังหวัดสุพรรณบุรี) เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี เมืองคูเมือง จังหวัดสิงห์บุรี เมืองพรหมทิน จังหวัดลพบุรี เมืองดงคอน และเมืองอู่ตะเภา จังหวัดชัยนาท (ผาสุข อินทรารุช, 2524: 36.)

ภาพที่ 1 คำว่า “ศรีทวารวดีศวร ปุณยะ” ที่ปรากฏบนจารึกเหรียญเงินทวารวดี (วัดพระประโทนเจดีย์ 1)
ที่มา: <https://www.facebook.com/SRIDAVARAVATISAVARAPUNYA.THAILAND/posts/>

ภาพที่ 2 จารึกแผ่นทองแดงอุทอง หลักที่ 34
ที่มา: หอสมุดแห่งชาติ. ค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2563. จาก [164.115.27.97/digital/items/show/5465](https://db.sac.or.th/inscriptions/uploads/file/copper-plate-kangwon-new.pdf)

3.1.2 จารึกแผ่นทองแดงอุทอง หลักที่ 34 จารึกแผ่นทองแดงอุทอง, U T'ong (K. 964) ตัวอักษรหลัง ปลดลวระ พุทธศตวรรษ 15 ภาษาสันสกฤต จำนวนด้าน 1 ด้าน มี 6 บรรทัด แปลความว่า “พระเจ้าแผ่นดินพระนามว่า ศรีทวารวรมัน ผู้เป็นพระนัดดา (หลาน) ของพระเจ้าศรีอโศกนรวิกรม ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่มีกองแห่งเกียรติยศอันแผ่ไปแล้ว ได้ขึ้นครองราชย์โดยลำดับ พระองค์ได้ส่งเสลียงอันประดับด้วยรัตนอันพร้อมไปด้วยนักพ่อนและ ดนตรี พร้อมทั้งเครื่อง กั้นแดด (ร่ม) ไปถวายแด่พระศรีอัมราตเศศวร และต่อมาพระองค์ได้ถวายปลอกศิวลึงค์พร้อมกับเครื่องใช้อีกเป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งไปด้วยการพ่อน และดนตรี เป็นต้น แต่พระศรีธรรมาศวร” (กังวล คัชชิตมา. จารึกแผ่นทองแดง ณ. พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ อ.อุทอง. ค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2563. จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/uploads/file/copper-plate-kangwon-new.pdf>) “พระเจ้าศรีทวารวรมันเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าศรีอโศกนรวิกรม ผู้ทรงพระเกียรติอันแผ่ไปทั่วได้รับ สิ่งทาสนะ มาโดยลำดับพระองค์ได้ส่งเสลียงอันประดับด้วยรัตนอันพร้อมด้วยพอนรำ และดนตรีเป็นอาทิ เป็นทักษิณถวายแด่พระศรีอัมราตเศศวร และภายหลังท้าวเธอได้ถวายของครุการอุปกรณอันประเสริฐ และหมุคนมี ความสามารถในพอนรำ และขับร้อง เป็นต้น แต่พระศิวลึงค์ซึ่งแทนองค์ศรีธรรมาศวร” ซึ่งทางคณะกรรมการงานฐานข้อมูลจารึกฯ (2557) กล่าวว่า ในจารึกชิ้นนี้ปรากฏชื่อกษัตริย์ 2 พระองค์ คือ “ศรีอโศกนรวิกรม” และ “ศรีทวารวรมัน” ซึ่งไม่ทราบว่ กษัตริย์ทั้ง 2 พระองค์เป็นกษัตริย์ท้องถิ่นของเมืองอุทอง หรือ เป็นกษัตริย์ของเมืองพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีหลักฐานว่า จารึก แผ่นนี้อาจเป็นของพระเจ้าศรีทวารวรมันที่ 1 มีอายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ 15 และอาจเป็นร่องรอยหลักฐานเกี่ยวกับการเข้ามาของอิทธิพลทางการเมืองของอาณาจักรกัมพูชาต่อแคว้นทวารวดี

๙๘ สุตตฎฐาปถบถะ

ตอนที่ ๑ - ๒

ภาพที่ 3 จารึกวัดจันทิก ตำบลจันทิก อำเภอบางคนที จังหวัดนครราชสีมา
ที่มา : จารึกในประเทศไทย เล่ม 1 พ.ศ. 2529 และสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย พ.ศ. 2542

3.1.3 จารึกวัดจันทิก ตัวอักษรปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ 11 พบที่ตำบลจันทิก อำเภอบางคนที จังหวัดนครราชสีมา ข้อความในจารึกส่วนที่พบใหม่นี้เป็นตอนต้นของคำจารึกที่นายเซอเม แก้วคล้าย ได้อ่านไว้แล้ว ในการพิมพ์ครั้งนี้ได้นำส่วนต้นจารึกซึ่งรองศาสตราจารย์กรรณิการ์ วิมลเกษม อ่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา แปล คำแปลในจารึก มีความเกี่ยวข้องกับกษัตริย์ทวารวดีของทางภาคกลาง ที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอยู่ 1 หลัก กล่าวถึงพระเทวีของเจ้าแห่งทวารวดี โปรดให้พระธิดาสร้างพระพุทธรูปขึ้น (ศรีศกดิ์ วัลลิโกดม. 2549: 47) จารึกหลักนี้จึงเป็นการแสดงถึงบทบาทของพระวงศ์แห่งทวารวดีในภาคกลางเหนือดินแดนภาคอีสาน (รศ.ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. 2545: 8)

ภาพที่ 4 จารึกบ้านวังไผ่ พบในป่าใกล้บ้านวังไผ่ ตำบลบ่อไร่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์
ที่มา : จารึกในประเทศไทย เล่ม 1

3.1.4 จารึกบ้านวังไผ่ พบในป่าใกล้บ้านวังไผ่ ตำบลบ่อไร่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ตั้งอยู่ห่างจากเมืองศรีเทพไปทางทิศเหนือประมาณ 10 กิโลเมตร และได้ถูกย้ายมาเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2505 โดยสภาพที่พบนั้น เป็นเสาสเหลี่ยมมีรอยแตกเนื้อศิลาบางส่วนหายไป เนื้อหา กล่าวว่า เป็นจารึกที่สร้างขึ้นในโอกาสที่พระมหากษัตริย์ขึ้นครองราชย์ โดยพระมหากษัตริย์พระองค์นั้น ทรงเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าปฤถิวินทรวรมัน ผู้เป็นใหญ่เสมอกับพระเจ้ากวารมณที่ 1 แต่ในจารึกไม่ได้ระบุว่า พระมหากษัตริย์ที่กล่าวถึงในจารึกนี้คือผู้ใด (เซอเม แก้วคล้าย, 2534: 93-100)

3.1.5 ศิลาจารึกของพระเจ้าราชนทรวรมันที่ 2 พ.ศ.1496 ในศิลาจารึกมีข้อความที่ได้มีการกล่าวถึงส่วนบรรพบุรุษอีกคนหนึ่งชื่อว่า “วาป อุเปนทร (Vap Upendra) ได้รับพระบรมราชโองการให้ไปครองนครทวารวดี (กรมศิลปากร. 2509: 23) แต่ข้อความในจารึกไม่ได้บอกตำแหน่งที่ตั้งทวารวดี (นิติพันธุ์ ศิริทรัพย์. 2524: 7)

ภาพที่ 5 จารึกเนินพระงาม วัดพระงาม จังหวัดนครปฐม ตัวอักษรปัลลวะ จารึก 1 ด้าน
ที่มา: เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการข้อมูลใหม่จากโบราณสถานวัดพระงาม จังหวัดนครปฐม

3.1.6 จารึกเนินพระงาม วัดพระงาม จังหวัดนครปฐม จารึกด้วยตัวอักษรปัลลวะ จารึก 1 ด้าน จำนวน 6 แถว กล่าวถึงการสรรเสริญพระราชา และกล่าวถึงเมืองทมิฬรงค์ หัตถินาปุระ และทวารวดี ถอดความโดย ก่องแก้ว วีระประจักษ์ ผู้เชี่ยวชาญภาษาโบราณของกรมศิลปากร และจิรพัฒน์ ประพันธ์วิทย์ ถอดเป็นอักษรโรมันและแปล ยกตัวอย่างคำกล่าวถึงผู้ปกครอง และชนชั้นสูงโดยย่อว่า “ (พระราชา?) ไตทรงชนะรอบทิศ ทรงชนะรัศมีอันผุดผ่องของพระพรหม...(เมือง?) ทมิฬรงค์ เป็นยานของพระลักษมี เป็นเมืองที่ไม่มีเมืองใดเทียบได้ เมืองนั้นก็ือเมืองหัตถินาปุระ และคือเมืองทวารวดีซึ่งยิ่งใหญ่เนื่องจากความเจริญรุ่งเรือง เหมือนเมืองของพระวิษณุ...ที่มีชื่อว่า...”

3.2 หลักฐานประเภทงานศิลปะ ได้แก่ ประติมากรรมปูนปั้น ประดับศาสนสถานสมัยทวารวดี งานประติมากรรมปูนปั้นทวารวดี ที่ค้นพบในประเทศไทย มีจำนวนไม่ต่ำกว่า 100 ชิ้น สามารถแบ่งได้เป็นประติมากรรมรูปเทวดา รูปชนชั้นสูง รูปบุคคล รูปชาวต่างชาติ และรูปสัตว์ แต่งานประติมากรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่จริงของผู้ปกครอง และชนชั้นสูง คือ งานประติมากรรมรูปชนชั้นสูงส่วนศีรษะ ที่ค้นพบในเมืองโบราณสมัยทวารวดี งานประติมากรรมดังกล่าว ที่สันนิษฐานว่าเป็นรูปปูนปั้นบุคคลชั้นสูง คือ การประดับตกแต่งที่ปรากฏในงานประติมากรรมปูนปั้น โดยพบว่าคงลักษณะรูปแบบที่มีอิทธิพลของศิลปะอินเดีย สมัยราชวงศ์คุปตะและหลังคุปตะ เช่น พระชนง์โค้งต่อกันเป็นรูปคล้ายปีกกา ปากแยมเล็กน้อย สวมศิราภรณ์ประดับลาย พันธุ์พุกษา กรองศอ และกฤษณาล พระวรกายมีลักษณะพระอังกาใหญ่ พระอังกฐ (ไหล่) ไค้ง พระอุระแบนหนา พระวรกายยืดยาว บั้นพระเอวคอด มีพระอันตคุณ (พุง) เล็กน้อย พระนาภีเป็นรูปกลมข้อพระหัตถ์สวมทองพระกร พระพาหาประดับด้วยพาดูร์ดบางองค์มีสายธูราหรือสังวาลพาดผ่านลำตัว บางองค์มีสายรัดองค์ ลักษณะการนุ่งผ้าต่ำได้สะคือ ขอบใช้ผ้าด้านบนหนาเป็นแถบ ซักชายด้านหน้าคาดทับด้วยบันเหนง ตรงกลางมีแถบชายผ้าหน้านางห้อยลงมา จากการสังเกตพระพักตร์ พบว่ามีการแต่งด้วยการทาสีซึ่งยังหลงเหลือร่องรอยสีแดงบริเวณส่วนกรอบพระพักตร์ ขอบพระโอษฐ์ และพระวรกายอยู่ส่วนหนึ่ง ลักษณะของเครื่องประดับเหล่านี้คล้ายคลึงกับเครื่องประดับของพระโพธิสัตว์ และนางอัปสรในงานประติมากรรมและจิตรกรรมของอินเดียศิลปะสมัยคุปตะและหลังคุปตะ จากเครื่องประดับเครื่องแต่งกายในงานศิลปะดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่าในสมัยทวารวดีมีผู้ปกครอง และชนชั้นสูง รูปแบบของเครื่องประดับศีรษะของชนชั้นสูงจะมีลักษณะที่งดงาม แตกต่างกันไปตามความนิยมในสมัยนั้น และส่วนใหญ่จะทำจากเครื่องทองที่มีค่า ดังภาพประกอบที่ 6 เป็นงานประติมากรรมปูนปั้นพบที่โบราณสถานทุ่งเศรษฐี จังหวัดเพชรบุรี แสดงให้เห็นถึงขลุ่ย ที่เป็นเครื่องสูงของชนชั้นปกครอง ใช้เป็นเครื่องประดับศีรษะ และภาพประกอบที่ 7 เป็นประติมากรรมปูนปั้น พบที่เมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี ที่แสดงให้เห็นการสวมใส่เครื่องประดับและเครื่องแต่งกาย เช่นกรองศอ รัดเกล้า ซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกถึงฐานะของชนชั้นสูง และภาพประกอบที่ 8 เป็นงานประติมากรรมปูนปั้นที่พบที่เมืองโบราณนครปฐม การแต่งกาย และตาบที่สพายอยู่ข้างหลัง แสดงถึงการเป็นนักรบในสมัยนั้น ดังนี้

ภาพที่ 6 ประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคลชั้นสูง แสดงให้เห็นถึงเครื่องประดับศีรษะของชนชั้นสูง
ที่มา: โบราณสถานทุ่งเศรษฐี จังหวัดเพชรบุรี

ภาพที่ 7 ภาพปูนปั้น เจ้าหญิงและนางกำนัล สมัยทวารวดี จากโบราณสถานใน อ.คูบัว จ.ราชบุรี
ที่มา : chamadewi.blogspot.com/2016/06/blog-post.html

ภาพที่ 8 ประติมากรรมปูนปั้นรูปนักรบ ที่เจดีย์จุลประโทน จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระปฐมเจดีย์
ที่มา : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

4. บทสรุป

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบ ในพุทธศตวรรษที่ 11-16 ที่พบบริเวณเมืองโบราณนครปฐม เมืองโบราณอู่ทอง เมืองโบราณคูบัว และเมืองโบราณในสมัยทวารวดีนั้น หลักฐานที่แสดงถึงการมีอยู่ของผู้ปกครอง และชนชั้นสูงในสมัยทวารวดีนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ หลักฐานประเภทจารึก ที่บันทึกด้วยตัวอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต และตัวอักษรมอญโบราณ มีเนื้อหาที่ได้กล่าวถึงชื่อของผู้ปกครอง และชนชั้นสูง ได้แก่ จารึกแผ่นทองแดงอู่ทอง กล่าวถึงพระนามของศรีธรรมชวรมัน ในศิลาจารึกของพระเจ้าราชนทรวรมันที่ 2 กล่าวถึง “วาป อุเปนทร” ซึ่งชื่อดังกล่าวเป็นชื่อของผู้ปกครองทวารวดี ส่วนหลักฐานอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ งานประติมากรรมปูนปั้น และดินเผาสมัยทวารวดี ซึ่งงานศิลปะดังกล่าวเป็นใบหน้าของชนชั้นสูง โดยวิเคราะห์ได้จากเครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับที่สวมใส่ อันได้แก่ศิราภรณ์ และพัศตราภรณ์ เช่น ชฎา มงกุฎ กระบังหน้า กรองคอ และการนุ่งผ้าแบบชนชั้นสูงนั้น ย่อมเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นการมีอยู่ของผู้ปกครอง และชนชั้นสูงในสมัยทวารวดี ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าทวารวดีที่อาจเป็นชื่อของอาณาจักรนั้น จึงเป็นระยะเวลาที่ต้องมีผู้นำ กษัตริย์ และชนชั้นสูงปกครอง โดยมีวัฒนธรรมที่รับมาจากอินเดียร่วมกัน และมีศิลปวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเนื่องในความศรัทธาทางพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญของผู้คนในสมัยทวารวดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2550) **จารึกเมืองศรีเทพ ใน อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ**. (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- กรมศิลปากร. (2509) **โบราณวิทยาเมืองอู่ทอง**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กั้ววล คัชขิมา. **จารึกแผ่นทองแดง ณ. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อ.อู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี**. ค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2563. จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/uploads/file/copper-plate-kangwon-new.pdf>
- ชะเอม แก้วคล้าย. “จารึกบ้านวังไผ่,” ใน **จารึกที่เมืองศรีเทพ**. กรุงเทพฯ : โครงการอุทยานประวัติศาสตร์ กองโบราณคดี กรมศิลปากร.
- ชะเอม แก้วคล้าย. (2529) “จารึกบ้านวังไผ่,” ใน **จารึกในประเทศไทย เล่ม 1 : อักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ 12-14**. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- ชะเอม แก้วคล้าย. “ศรีทวารวดี,” **ศิลปากร** 34,2 (มีนาคม-เมษายน 2534)
- ดวงเดือน รุ่งแสงจันทร์ และอุไรศรี วรตะริน. (2524) “จารึกบนเหรียญเงิน (บ้านคูเมือง),” ใน **จารึกโบราณรุ่นแรกพบที่ลพบุรีและใกล้เคียง**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ดวงเดือน รุ่งแสงจันทร์ และอุไรศรี วรตะริน. (2529) “จารึกบนเหรียญเงิน (บ้านคูเมือง),” ใน **จารึกในประเทศไทย เล่ม 1 : อักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ 12-14**. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- ธิดา สารยา. (2545) **ทวารวดี : ต้นประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ผาสุข อินทรารูธ. “ผลการขุดค้นเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่จังหวัดสิงห์บุรีและนครปฐม,” **เมืองโบราณ** 10,4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2527)
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. **อีสานระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 – 16 เมืองโบราณ** 3,1 (ตุลาคม-ธันวาคม 2549)
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2547) **ศิลปะทวารวดี : วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2558) **ทวารวดีในอีสาน**. กรุงเทพฯ: มติชน

ภาษาอังกฤษ

- George Cœdès. (1996) “Liste générale des inscriptions du Cambodge : K. 979,” in **Inscriptions du Cambodge vol. VIII**. Hanoi : Imprimerie d'Extrême-Orient.
- George Cœdès. (1964) “Nouvelles inscriptions de Si T'ep (K. 978, K. 979),” in **Inscriptions du Cambodge vol. VII**. Hanoi : Imprimerie d'Extrême-Orient.